

versus ræsonnerende, borgerlige offentlighed). Hvis vi skal danne os en rimelig forestilling om MTV (og andre populærkulturelle institutioner) i en aktuel offentlighedssammenhæng, må det i følge forfatteren være nødvendigt at forstå dette massemedium på egne betingelser, herunder for eksempel de »stemninger og følelser, der gennemstrømmer massen«, som det hedder; aspekter, der rimeligvis kan begribes som »fortællinger« og »betydningsystemer«, altså kort sagt som diskurser. Hermed er der tale om et offentlighedsbegreb, der egentlig ikke er af politisk karakter, og som består af dimensioner, der er mindre objektive – eller snarere, med Petersens egne ord, »flimrende«. Denne dimension er ikke mindst nødvendig med hensyn til at forstå MTVs særlige rolle som mediator mellem massekultur og subkulturelle dannelser.

Maffesolis begreb om det »neo-tribale«, de flygtige, »stammeagtige« socialiteter, der kendetegner visse moderne, urbane sammenhænge, får en central status i analysen. Pointen hos Maffesoli er, at disse neotribale sammenhænge ganske vist er symbolsk forankrede (f.eks. ved holdnings- og smagsfællesskaber, identifikation med en stil mv.), – men at det i øvrigt først og fremmest handler om at opnå en *følelse af socialitet*, altså simpelthen at »samles for at samles«. Der er således tale om en relativt svag symbolsk forankring, der muliggør en vis fleksibilitet (eller lethed) med hensyn til den enkeltes deltagelse i (flere) »stammefællesskaber«, samt netop en vis dynamik med hensyn til disse fællesskabers dannelser, sammenlægninger, opløsninger mv. I Petersens udredning bliver det naturligt at identificere MTV-institutionen som forum for den symbolske udveksling, der danner grundlag for populærmusikkens »stammefællesskaber«; en konklusion, der virker overbevisende alt den stund, at MTV har tilegnet sig et – om ikke økonomisk eller kanalmæssigt, så i hvert fald netop *symbolsk* monopol som »the music television«.

Det afsluttende analytiske kapitel koncentrerer sig om 35 transmitterede holdnings- og budskabsspots fra perioden 1990-94 samt seks korte dokumentarindslag fra samme tidsrum om miljøproblematikker fra en temaorienteret »Planet Alert Weekend«. Gruppen af holdningsspots indgår i serierne »Act Now«, »Earth Day« og »World Problem World Solutions« og har en varighed fra 20 til 51 sekunder, hvoraf hovedparten har almindelig reklamespotslængde. Petersen oplyser, at der i følge hans kontaktperson på MTV skulle være tale om et udtømmende materiale. Det er i hvert fald stort! – Og omfanget begrænser

desværre resultatet, eftersom Petersen i kapitlet giver sig i kast med en analyse af hvert eneste spot (formentlig ud fra deisen om større repræsentativitet). Denne praksis hænger ikke specielt godt sammen med en fortolkende, tekstbaseret diskursanalyse. Petersen når således kun en kort beskrivelse af hvert spot; en beskrivelse, der søger at fastlægge det narrative såvel som det lyd- og billedæstetiske niveau. Desværre er denne gennemgang noget rodet og vilkårlig, og det kan undre, at forfatteren ikke har søgt hjælp i den film- og billedanalytiske faglitteratur for en systematisk, stilistisk analysemetode. Eftersom undersøgelsen insisterer på en semiotisk tv-tekstanalyse, men afslører en vis usikkerhed med hensyn til indholdet i et tv-tekstbegreb, ville undersøgelsen endvidere med fordel have kunnet konsultere filmsemiotikkens erfaringer.

Udgangspunktet for analysen er den velkendte aktantmodel, og beskrivelsen af de enkelte spots munder således ud i en identifikation af »subjekt« og »objekt«, »hjælper« og »modstander«, »helt« og »skurk« – samt naturligvis en »destruktiv kraft« (sådan een må der selvfølgelig være i en moderne naturopfattelse ...). Eftersom flere spots er af så kort varighed, at den narrative dimension må siges at være af mindre betydning end den billedæstetiske, forekommer det af og til irrelevant at fastholde analysens interesse for aktanter. Dette giver analysen et noget rigidt og ureflekteret præg, – ikke mindst fordi dens resultater ikke bearbejdes i et videre, fortolkende arbejde. Resultaterne sammenfattes i en stor, skematisk fremstilling, der igen leder over i en skematisk bestemmelse af karakteristiske »destruktive kræfter«, »skurke« og »ofre« samt af en serie binære, såkaldte »død-liv«-oppositioner i udvalgte holdningsspots. Ikke overraskende er der tale om modsætninger som »biler/forening« versus »børn«, »smid-væk-kultur« versus »genbrug« osv.

Den sammenfattende, tekstlige behandling af analysens resultater fylder blot fire tekstsider og når frem til den konklusion, at holdningsspots'ene fremstiller »mennesket« som en tvetydig aktør, eftersom det både optræder som helt og skurk. Det sluttes således umiddelbart før værkets konklusion, at »budskabet« i disse miljøholdningsspots overordnet set må være, at »Menneskeheden, naturen og jordkloden er udleveret til de ulykker som den menneskelige dumhed og let-sindighed, den samfundsmæssige udvikling, den menneskelige teknologi, ja den menneskelige fremfærd i det hele taget har ført med sig.«

Resultatet af værkets imødesete analyse er desværre noget pauvert i forhold til undersøgelsens

indledende forberedelser, der i bakspejlet fremstår som mere vægtige og selvstændige bidrag. Da der arbejdes med »flimrende« materier, er det måske forståeligt, at Petersens indledende, metodeudredende afsnit er skrevet ud fra en forsvarsposition. Dog ville det i denne sammenhæng have været relevant og berigende for analysen, hvis han havde frigjort sig mere fra aktantmodel og tekstanalyse og koncentreret sig om en fortolkningsfase. I denne sammenhæng kunne det have været interessant, om forfatteren – i forlængelse af det tankevækkende kapitel om neotribalitet og popmusikkultur – havde vovet at inddrage en refleksion over sit personlige engagement som deltager i »MTV-stammefællesskaber« (Petersen har deltaget i og skrevet godt om technoscenen). Endelig må det nævnes, at en grundigere, sprogligt stilistisk behandling afgjort ville have gavnet værket. Dette gælder ikke mindst tegnsætningen.

En naturlig fortsættelse af Lars Kjerulf Petersens undersøgelse må være at få sammenlignet analysens resultater med diskurser om natur- og miljøsyn i andre populærkulturelle sammenhænge og i den miljøpolitiske debat. Der er ingen tvivl om, at dette værk vil kunne udgøre et vigtigt bidrag til sidstnævnte – i en tid, hvor netop de i massemediernes verserende, ikke altid kritisk reflekterede »miljødiskurser« i stigende grad sætter den politiske og markeds-mæssige dagsordenen.

*Troels Degn Johansson,
Ph.D.-stipendiat ved Forskningscentret
for Skov & Landskab samt ekstern lektor ved
Institut for Film- & Medievidenskab,
Københavns Universitet.*

Finn Rasmussen: *Massemedier – nyhedsformidling og meningsdannelse*, København: Forlaget Columbus, 157 sider, 1996, vejl. pris 166,-kr.

Massemediernes rolle i samfundet bliver særlig tydelig, når de for at skabe den gode historie hopper med på udokumenterede påstande og dermed risikerer at lancere historier, der ikke er i overensstemmelse med sandheden, hvis man kan tale om dette som noget definitivt i forbindelse med nyhedsformidling. Således gjorde massemediernes sig til talsmand for den ene part i deres sensationelle fremstilling af konflikten mellem Shell og Greenpeace i forbindelse med

Shells ønske om at sænke boreplatformen Brent Spar. Massemediernes tog fejl, men gennem deres fremstilling af historien påvirkede de i første omgang meningsdannelsen, i anden omgang forløbet af konflikten.

Eksemplet bruger Finn Rasmussen til at vise fokus for bogen »Massemedier – nyhedsformidling og meningsdannelse«. Han ønsker at placere massemediernes i en sociologisk sammenhæng. Han vil dokumentere, hvilken betydning mediernes fremstilling af virkeligheden har for det enkelte menneske og for den politiske og kulturelle udvikling i samfundet. Desuden vil han anskueliggøre, hvordan arbejdet med massemedier kan gribes metodisk an i en pædagogisk sammenhæng. Ud fra Lasswells kommunikationsmodel vises tekstens vej fra afsender til modtager, og Finn Rasmussen beskriver, hvordan alle dele af kommunikationsprocessen kan danne grundlag for analyse.

Set ud fra en pædagogisk synsvinkel er det bogens styrke, at forfatteren hele tiden gør læseren opmærksom på, hvor man er i kommunikationsprocessen, hvilket bl.a. sker ved at tage udgangspunkt i forskellige analysemetoder, forskningsresultater og medieteorier og forklare deres styrke og begrænsninger.

Finn Rasmussen gør rede for nyhedsformidlingens udvikling fra de første aviser, over radio, tv og lokal-tv til, hvordan man forestiller sig, den vil blive, efterhånden som informationsteknologien overtager større og større dele af området. Ud fra mediernes logik gør han rede for producenterne intentioner og for, hvordan de forskellige genrer og formater etableres og udvikles. Han sætter forskellige syn på nyhedsformidling op mod hinanden og lader det være op til læseren, hvilke metoder man vil anvende i en eventuel analyse af konkrete medietekster.

På samme måde præsenteres forskellige påvirknings- og receptionsteorier, således at læseren selv kan anvende dem efter behov i den efterfølgende gennemgang af nyhedstemaet, valgkamp. Finn Rasmussen lægger hovedvægten på de danske medieforhold, men han inddrager ind imellem udenlandske forhold. F.eks. spejles den danske valgkamp i den amerikanske. Og selvom de danske politikere har lært at iscenesætte sig selv og deres valgkamp i følge mediernes logik og dermed selv er medvirkende til at sætte dagsordenen for nyhedsformidlingen, er disse mediestrategier kun en bleg afglans af det, der kan iagttages i den amerikanske valgkamp.

Udenlandske forhold inddrages også i beskrivelsen af lokal-tv's udvikling. Her fremhæves,

hvordan lokalmedier i Latinamerika har medvirket til at styrke demokratiet i lande, hvor det er nyt og skrøbeligt, mens lokalmediernes i Danmark stort set har udviklet sig i kommerciel retning på trods af de intentioner, der lå til grund for de politiske beslutninger bag lokalmediernes opståen i Danmark.

Bogen indeholder hverken forord eller brugervejledning, men den må anses som anvendelig i undervisningen på gymnasialt niveau i fag og emner, hvor fokus er lagt på det samfundsfaglige. Bogen er opbygget således, at man opnår størst udbytte, når den læses fra begyndelsen til enden. Der er en klar sammenhæng mellem de enkelte afsnit, de sidste afsnit kræver kendskab til de første, og der er kun få henvisninger. Dog kan de enkelte afsnit bruges isoleret, men det kræver et grundigere forberedelsesarbejde og evt. supplerende med andre tekster.

I løbet af de senere år er der udkommet en del undervisningsmateriale inden for dette område. Finn Rasmussens bog har den force, at den i et klart sprog forsøger at forklare alle aspekter inden for massekommunikation. Men i fag, hvor medieteksterne står i centrum, vil man føle det som en mangel, at Finn Rasmussen kun i ringe omfang analyserer konkrete medietekster. Det er selvsagt også en meget vanskelig opgave, når teksterne ikke kan vises for eleverne. Derfor må det være et ønske fra alle lærere, der beskæftiger sig med tv-tekster, at skriftligt undervisningsmateriale bliver ledsaget af uddrag af tv-tekster, således at der kan blive en større sammenhæng mellem de tekster, vi giver eleverne at læse, og de tekster, eleverne skal se og analysere.

*Povl Erik Brøndgaard,
VUC Øresund.*

Bodil Marie Thomsen: *Filmdivaer: Stjernes figur i Hollywoods melodrama 1920-40*, København: Museum Tusulanums Forlag, 1997, 366 sider, 298 kr.

I forordet skriver forfatteren, at bogen er en revideret udgave af hendes Ph.D. afhandling fra 1994. Denne oplysning forklarer de problemer, jeg mener hendes bog rejser både i sprog, form og indhold. Det vender jeg tilbage til. Her først en introduktion til bogen.

Filmdivaer

Thomsen analyserer Greta Garbos og Marlene Dietrichs position som kvindelige stjerner i Hollywoods melodramaer fra 1920 til 1940. Hun gennemgår samtlige Garbos film og Dietrichs syv film instrueret af Josef von Sternberg. Thomsen ser filmstjernen som en filmindustriel konstruktion, der samler publikum, som et visuelt-æstetisk tegn, der dominerer fortællingen, og som et feticheret ikon, der stadig i dag fascinerer publikum. Hendes hovedspørgsmål er: »Hvorfor er det kvindelige filmstjerner, der bliver garant for mediets succes i århundredets begyndelse? Hvilken rolle spiller fortælleform og genre for den kvindelige stjernes opkomst? Hvilken indflydelse har talefilmen på de kvindelige filmstjerner placering? Hvorfor kan de kvindelige stjerne-ikoner fra 1920erne og 30erne stadig fascinere os i dag?« (s. 16).

Bogen har et teoretisk afsnit på 110 sider, et filmhistorisk afsnit på 152 samt endnu et teoretisk kapitel på 24 sider. Dertil kommer et appendix med tidens øvrige stjerner og en filmografi over analyserede Garbo- og Dietrichfilm.

De første tre kapitler behandler den tidlige perception af filmen og filmstjernen (der først blev rigtig stjerne i 1920erne); filmteorier om blik, tilskuer og billedets flade; og filmstjernens konstruktion via mode, make-up, kostume, arketyper, genre og pr-mythologisering. Mens første og tredje kapitel forankrer filmstjernen i en historisk udvikling, bevæger kapitlet om »Synets kiasme og filmen« sig på et mere abstrakt niveau med teorier af Merleau-Ponty, Metz, Virilio, Descartes og Deleuze. Thomsen introducerer hverken teorier eller teoretikere og kombinerer i flæng feministisk og psyko-semiotisk filmteori med lingvistik og litteraturteori. Hendes »kulturhistoriske og tværæstetiske« tilgang ender derfor på et meta-teoretisk niveau, hvor det ikke magter at gå i dialog med bogens objekt – filmstjerne. Thomsen udpeger f.eks. melodramaet som divaens vigtigste genre, men sammenfatter melodramaets karakteristika (plot, historie, udvikling, temaer) så abstrakt, at det ikke gav mig nogen indsigt. Og Richard Dyers klare forskning i Hollywoodstjernes konstruktion og ikonografi bliver i Thomsens resumé til obskure formuleringer som: »Stjernen optræder som en slags fantomagtig instans i en tænkt relation mellem det fotografiske billede og dets referent. Stjernebilledet elaboreres i en slags redundant ekko-virkning mellem »stjernen-som-billede: stjernen-som-vir-

kelig-person«, der udgør det tekstkorpus, den »spejlkorridor«, som tilskueren præsenteres for i hvert enkelt særtilfælde af spontan, umiddelbar eller individuel præstation« (s. 79). Hvad er meningen? Jeg forstår det dårligt nok.

Mens bogens teori bærer præg af forfatterens efterlevning af Ph.D.'ens videnskabelige krav, er analyserne af Garbo og Dietrich langt mere tilgængelige og spændende. Ganske vist knytter Thomsen indledningsvis stjernens opkomst til moden – »det er indlysende at se de to visuelle medier, mode og film, som relaterede i mere end én forstand« (s. 15), og bogens bagside lover at dette »er en bog om film og mode, om Hollywood og Paris« – et spændende tværkulturelt perspektiv, der dog forsvinder i analysen. Men også her kunne jeg ønske mere saft og kraft, mere sproglig entusiasme og et bedre møde mellem teori og analyse. Om Garbo og Dietrich konkluderer Thomsen f.eks. lidt tyndt, at »Garbo var mindre billede, mere kød, mens Dietrich var mere billede, mindre kød, men at begge har bevaret ikoniske kvaliteter som samlebegreber, fordi stjerne-metaforen endnu ikke var helt betydningsnivelleret« (s. 20). Og »hvor man kan tale om Garbos glamour som mystik, må man tale om Dietrichs glamour som effektivitet. (...) Eller sat på spidsen: Garbos uhyre åbne ansigt rummer på en autentisk måde passion, melankoli, singularitet, mens Dietrich kun har ét udtryk – det er spejlblankt, tomt og derfor generaliserbart« (s. 215).

Den problematiske bevægelse fra Ph.D.-afhandling til bog

Jeg skal ikke tage stilling til bogens kvaliteter som afhandling, men som bog. Og her er to problemer, der begge udspringer af bevægelsen fra Ph.D. til bog.

Det første angår form, sprog og publikum. Hvilket publikum er bogen tænkt til? Til andre end Ph.D.'ens bedømmere? I så fald fungerer Ph.D.'ens form med problemformulering, teori, analyse og konklusion dårligt, især når f.eks. det centrale mode-perspektiv bliver droppet allerede i første del. Hvorfor da nævne moden i indledningen og på bogens bagside? Her mangler en gennemskrivning, så formen formidler dét overblik, en bog bør have. Samtidig er sproget unødigt teoretisk – tyg f.eks. på denne sætning om metaforen, »der filmhistorisk kan beskrives som en art

kunstnerisk redning af filmbilledets flukturende og maskinelle, metonymiske bevægelighed, en redning for betydningsafslæningen, hvor kodelige og ikoniske træk postuleredes forenet i stjernens suveræne billede...« Forskning eller ej, dette er ikke klar tale, men sproglige stjernetåger. Og derfor vil publikum være smalt: Uden teoretiske forklaringer er bogen tungetale for andre end forfatterens filmfaglige kolleger, hvilket er synd, eftersom Thomsens research er både imponerende stor og gedigen.

Det andet problem angår metode og indhold. Her er bogen uafklaret m.h.t. om den er meta-teoretisk eller historisk. Den vil være begge dele, men er hverken det ene eller det andet. I forhold til det metateoretiske skygger gennemgangen af (for) meget teori for forfatterens eget ståsted. Fremfor synspunkter fra Descartes til Silverman havde jeg hellere set forfatterens egen teoretiske position. Hvilken teori finder hun frugtbar, hvorfor og hvordan? Filmdivaer føjer ikke nyt til eksisterende filmteori bortset fra de obligatoriske revisionistiske kommentarer til forældede synspunkter, som man kun kan være enig i. (Hvem går f.eks. ind for den beton-feministiske retorik hos Mulvey-Doane-Silverman?) Samtidig perspektiveres den historiske udvikling ikke med samtidens øvrige film og filmstjerner. Som plaster på såret får vi et appendix med resumé af film med samtidens andre kvindelige stjerner – men hvad skal læseren bruge dét til?

Det havde været oplagt undervejs at trække linjer fra Garbo og Dietrich til kvindelige stjerner som Barbara Stanwyck, Kay Francis og Bette Davis (der ifølge Thomsen har samme popularitet!). Og hvorfor ikke sammenligne Garbo og Dietrich med datidens mandlige stjerner for at vise det kønsspecifikke i deres konstruktion som ikon? Eller spørge hvorfor kvinder var Hollywoods trækplaster fra 1920 til 40, mens det i dag er mandlige stjerner, der sælger Hollywoods film? »Filmdivaer« er fanget i en misforstået akademisering af sit emne. Hvorfor ikke slippe forskerglæden løs i sprog, metode og først og fremmest en mere læservenlig formidling af emnet?

*Rikke Schubart, ph.d.studerende, mag.art.,
Institut for Film og Medievidenskab,
Københavns Universitet.*